

Od Vestfálského míru po konec SV

Zdeněk Kříž

Mezinárodní systém

Definice - obecný vzorec politických, ekonomických, sociálních, geografických a technologických vztahů, které určují světové dění.

(Pearson-Rochester. 1988. International Relations. The Global Condition in the Late Twentieth Century).

Hlavní parametry

1. Povaha aktérů – státy (impéria, kmenové říše, národní státy, městské státy) a nestátní aktéři (korporace, nátlakové skupiny, církve, mezinárodní organizace)
2. Distribuce moci – a) polarita – monopolární, bipolární a multipolární a b) polarizace – existující alianční vazby.
3. Povaha systému – anarchická versus hierarchická.
4. Povaha interakcí – konflikt (ideologický konflikt, ozbrojený konflikt, válka) versus kooperace (diplomacie, obchod)
5. Normy chování, který mi se systém řídí.

Klíčové pojmy MZV: bezpečnostní dilema, anarchická povaha systému a rovnováha moci.

Rovnováha moci – dva významy

1. Jako forma existence mezinárodních vztahů – jde o podmínku systému, pokud není, systém zaniká, protože vzniká světová říše.
2. Jako politika (politika mocenské rovnováhy) aktérů (států), tedy jako intencionální úsilí rovnováhu dosáhnout.

Typologie mezinárodních systémů

1. **Předklasické mezinárodní systémy – před rokem 1648**
2. **Klasický (vestfálský) mezinárodní systém – 1648-1789**
3. **Přechodný mezinárodní systém – 1789-1815**
4. **Systém koncertu velmocí – 1815-1856/1871**
5. **Rozklad koncertu velmocí – 1871-1914.**
6. **Versailleský systém – 1919-1940.**
7. **Mezinárodní systém studené války – 1946/47-1990/91.**
8. **Dnes – období přechodu. Monopolarita nebo multipolarita?**

Na cestě k moderní podobě systému mezinárodních vzt

Třicetiletá válka – 1618-1648 – kolébka světového systému.

Končí podpisem Vestfálského míru (1648).

1. Zamezil naplnění tužeb Habsburků získat v Evropě mocenskou hegemonii.
2. Vzestup moci zaznamenala Francie, nicméně ani ona se nestala dominantní velmocí v Evropě.
3. Krátkodobě na mocenské výsluní - Švédsko.
4. Ve Svaté říši římské (dále jen Říše) oslabila císařská moc potvrzením starších privilegií německých knížectví. Mocenská základna císaře se de facto omezila na dědičné země Habsburků.
5. Oslabeni byli také španělští Habsburkové.
6. Dva nové všeobecně uznané státy, Švýcarsko a Spojené nizozemské provincie.

Vestfálský mír – dopady na systém

Éra formálně rovnoprávných a suverénních států, s monopolem moci na vlastním teritoriu.

S evropskou expanzí do světa se šířil i vestfálský systém.

Znaky: vnější i vnitřní suverenita, teritorialita, vlastní obyvatelstvo, rozšiřující se odpovědnost za vládu, fungující instituce, de iure i de facto uznání státu a formální rovnost v MV.

Soersen - tři typy států v současném mezinárodním systému – důsledek historického vývoje posledních 200 let a **působení logik homogenity a heterogenity.**

Moderní stát – silná centralizovaná vláda, soudržné společenství lidí s národním cítěním, národní ekonomika.

Postkoloniální stát – slabé a nefunkční instituce, nízký stupeň soudržnosti státu – absence národního cítění, není koherentní národní ekonomika,.

Postmoderní stát – víceúrovňové vládnutí založené na nadnárodních a státních institucích, kolektivní identita je spojena s nadstátní i substátní úrovní, ekonomické aktivity se odehrávají převážně v přeshraničních transakcích.

Vestfálský systém (klasický)- posilování absolutismu

Akteři

Hlavním aktérem mezinárodních vztahů byl absolutistický stát ztělesněný panovníkem – jedinou výjimkou z tohoto pravidla byla Velká Británie (od 1707)

Absolutistický stát, ztělesněný vládnoucí dynastií a aristokracií, byl hlavním aktérem systému mezinárodních vztahů. **Snahy o posílení moci vládnoucích dynastií dominovaly mezinárodní politice až do francouzské revoluce.**

V evropských kontinentálních zemích **posílily absolutistické a centralizační tendence, které se zrodily ve Francii.**

Panovník se opíral o stálou armádu, formující se byrokracii a státní náboženství. Jeho moc byla omezena pouze božím a přirozeným právem.

B těchto státech se začínají formovat moderní západoevropské národy - a od konce 18. století můžeme hovořit o národním státu.

Výjimka - Anglie, kde se po smrti Cromwella (1658) a restauraci monarchie (1660, král Karel II) začaly prosazovat na pozadí sporu mezi parlamentem a panovníkem omezení moci státních institucí, čímž se otevřela cesta k budoucímu získání občanských svobod.

Výjimka jiného druhu - Osmanská říše - velmi heterogenní státní útvar, multietnický, multináboženský a multikulturní, nicméně s dominancí islámu a Turků.

Počet států byl relativně malý – tendence zániku státních úvarů v Evropě a sjednocování.

Vestfálský systém (klasický)- nástroje zahraniční politiky

Vzorce interakcí

Válka byla v tehdejší době chápána jako zcela legitimní nástroj zahraniční politiky. Frekvence války je poměrně častá, nicméně války jsou omezené.

Kooperace mezi státy v systému převládala a válka byla menšinovou formou řešení sporů mezi státy. Jinak by nemohlo v tomto období začít formování moderní diplomacie a jejích pravidel.

Evropské mocnosti - výstavba stálých armád a námořních flotil. Zbrojení zatěžovalo všechny tehdejší evropské mocnosti.

Zbrojení – změny ekonomické struktury (budování státních manufaktur) a podporovalo řemeslnou výrobu.

Jako dominantní ekonomický systém se prosadil merkantilismus.

Rozhodujícím zdrojem moci státu nadále zůstal počet obyvatel, kvalita zemědělství a přístup k drahým kovům.

Pravidla

Pozvolna se **utvářejí pravidla moderní diplomacie**, objevují se pokusy o svolávání konferencí za účelem řešení sporů.

Vestfálský systém (klasický)- Pentarchie

Mezinárodní politika se v 17. a 18. století odehrávala v rámci multipolárního systému mezinárodních vztahů - pět klíčových mocností: Francie, Rakousko, Anglie, Rusko, Prusko - pentarchie.

Mocensky stále více upadají Osmanská říše, Španělsko a Portugalsko. Epizodně vstupovaly na mezinárodní scénu i další státy, jako například Nizozemí a Švédsko.

Žádný stát neměl dostatečné materiální zdroje, které by mu umožnily systém ovládnout.

Aktéři - přetvářeli a znovu utvářeli aliance za účelem zabránění dominance jedné velmoci.

Snaha Francie o prosazení vlastní dominance (hegemonie), mnohé z uzavřených aliancí byly protifrancouzské.

Vztahy mezi státy ovlivňovaly jak mocenské, tak ideologické faktory (např. vztah rakouských Habsburků a Osmanské říše).

Ideologie (náboženství) postupně ustoupila jako formující faktor zahraniční politiky do pozadí.

1542 uzavřela křesťanská Francie spojeneckou smlouvu s Osmanskou říší.

Vestfálský systém (klasický)- charakteristika moci

Západoevropské země se snažily o **pronikání do celého světa**, různou formou si podrobovaly zámořská teritoria a začaly formovat koloniální impéria.

Dochází k **přerozdělení dosavadních španělských a portugalských koloniálních držav** ve prospěch jejich západoevropských soupeřů.

Anglie, zmítaná v první polovině 17. století vnitřními nepokoji (občanská válka, Cromwellova diktatura) začala budovat vlastní koloniální impérium.

Cílem - rovnováha na kontinentě. Francie – protivník. Nizozemí, se postupně dostalo do stínu britské námořní moci.

Habsburská monarchie bojovala o přežití s Osmanskou říší a zároveň se snažila zamezit hegemonii Francie v Evropě.

V boji s Turky (Osmanskou říší) habsburské soustátí obstálo a stalo se stabilizujícím činitelem ve středoevropském prostoru.

Pokračoval mocenský úpadek Španělska a Portugalska.

Vestfálský systém (klasický)- nástup Ruska a Pruska

Na výsluní se draly dvě nastupující mocnosti, **Rusko a Prusko.**

Mocenský vzestup Pruska je spojen s obdobím vlády „velkého kurfiřta“ **Fridricha Viléma (1640–1688).**

V lednu 1701 se potom braniborský kurfiřt a pruský vévoda Fridrich III. se souhlasem říšskoněmeckého císaře prohlásil za krále (Fridrich I.) a povýšil pruské vévodství na království.

Vnitřní konsolidace pruského státu, založené částečně na aplikaci osvícenských ideálů, jejichž příznivcem byl zejména **Fridrich II. Veliký (1740-1786) - expanzivní zahraniční politika vedená zejména ve středoevropském prostoru.**

Specifická forma absolutistického státu, charakteristická nebývalou centralizací státní moci, se vyvinula v Rusku. **1689 - car Petr I. a zahájil velmi ambiciózní, centrální mocí řízený proces modernizace země.** Cílem bylo snížit a dohnat civilizační náskok evropských států.

Rusko se začalo od přelomu 17. a 18. století ve východoevropském prostoru profilovat jako vedoucí velmoc. Již v 16. století Rusko zahájilo expanzi na Sibiř a začalo si podrobovat tamní neruské národy a kmeny.

Posilování vlivu Ruska i Pruska v mezinárodní politice bylo možné právě díky vnitřním reformám a vnitřní modernizaci, která těmto státům vytvářela základy materiální moci.

Přechodný mezinárodní systém – 1789-1815

Přechodný systém mezinárodních vztahů 1789–1815 – období vyvrcholení snah Francie o hegemonii - v rámci multipolárního systému.

Stratifikace se od minulého období také příliš nemění – 5 velmocí.

Povaha aktérů se od minulého období nemění – absolutistický stát převládá. Nicméně revoluční a zpočátku i republikánská Francie je výzvou pro dosavadní řád.

Vztahy interakcí – válka je permanentním jevem – války s revoluční a Napoleonskou Francií.

Francie - ubránit nový režim, získat nadvládu v Evropě a exportovat ideály revoluce – oponenti – nedopustit a navrátit stav do doby před VFR.

Mnohem větší roli při formování zahraniční politiky začaly hrát ideologické faktory.

Pravidla - na rozdíl od minulého období se **změnila logika vytváření aliancí**. Hlavním zdrojem změny této logiky byly revoluční události ve Francii. **Aliance se začaly formovat na základě zájmu evropských monarchů porazit Francii a restaurovat v ní monarchii – flexibilita se oslabila z ideologických důvodů.**

Rigidita vazeb mezi státy se nepochybně zvýšila – těžká změna aliancí.

Konflikt mezi revoluční Francií a státy sdruženými v protifrancouzských aliancích se vymyká obvyklému schématu bojů mezi absolutistickými státy o zvětšení vlastní moci (17. a 18. století), **Nový, revoluční charakter francouzského režimu vnesl do mocenského soupeření novou dynamiku.**

Přechodný MS – 1789-1815 – války s Napoleonem

Míra kooperace se ve srovnání s minulým obdobím zmenšila, role války naopak vzrostla.

Napoleonské války, po třicetileté válce **první skutečně celoevropský konflikt**, rozšířily ideály francouzské revoluce do celé Evropy, ovšem zároveň zpustošily kontinent a přinesly velké ztráty na lidských životech.

Napoleon Bonaparte využil pro dosažení svých zahraničněpolitických cílů **ekonomické embargo** a roku 1806 vyhlásil kontinentální blokádu – **umožněno oslabováním ekonomické autarkie jednotek systému (států)**.

Francie - odříznout Británii od jejích evropských odbytí a v duchu merkantilistických idejí podnítit vzestup vlastního průmyslu a tím si zajistit ekonomickou hegemonii na evropském kontinentě.

Rozvoj evropských manufaktur - britský obchod příliš nedotčen – zámořská odbytí.

Blokáda přispěla k nespokojenosti evropského obyvatelstva - koloniální zboží (bavlna a cukrová třtina) bylo těžce nahraditelné.

Přechodný MS – 1789-1815 - příčiny porážky Francie

Mnoho souběžných faktorů. **Klíčový - strategické přepínání Francie.**

Francie čelila po dvě desetiletí v Evropě a zámoří koalicím ostatních evropských mocností, které ji značně převyšovaly počtem obyvatel, ekonomickou silou i početním stavem armád.

Skvělá francouzská vojenská vítězství, umožněná revolučními vojenskými reformami, nevedla k definitivnímu vyřazení byť i jediné velmoci z boje. **Byla to vítězství?**

Bratislavský mír 1805 - Rakousko tvrdě potrestáno ztrátou politického vlivu v Německu a jižní Evropě, avšak jeho schopnost vést odpor proti Francii nebyla zlomena.

Tylžský mír s Ruskem z roku 1807 – z hlediska Ruska vynucený souběžně probíhajícím konfliktem s Osmanskou říší (1806–1812) – rozdělení sfér vlivu mezi Francií a Ruskem v Evropě a donutil Rusko k uzavření spojenečství proti Velké Británii

Rusko nezbavil materiálních zdrojů jeho moci ani vůle k pokračování války. Naopak Rusko využilo této situace k obsazení Finska a jeho přivtělení k říši (1808).

Prusko, další evropská velmoc té doby, sice Tylžským mírem ztratilo velmocenský statut, avšak záhy jej obnovilo.

Vídeňský kongres 1814 - 1815

Vídeňský kongres - problém uspořádání Evropy po napoleonských válkách – klíčová událost té doby – Finální akta – červenec 1815.

Hlavní hrály velmoci, tedy Rakousko, Rusko, Prusko, Velké Británie a poražená Francie.

Základním principem poválečného uspořádání byla sice restaurace poměrů před napoleonskými válkami (zejména dynastických).

Po epizodě s návratem Napoleona – ukončené jeho porážkou u Waterloo (1815) – byly na jednání v Paříži nově upraveny podmínky míru pro Francii stanovené Vídeňským kongresem.

Francie byla navrácena do hranic z roku 1790 a byla na ni uvalena kontribuce ve výši 700 mil. franků a ztratila část svého území. Navrátila se do systému jako velmoc! Návrat Pentarchie.

Princip „restaurace poměrů“ nebránil značným územním změnám. Na troskách Svaté říše římské vznikl Německý spolek a „zbytkové“ Polské království (Kongresovka) bylo spojeno personální unií s Ruskem.

Vskutku světovou mocností se stala Velká Británie, na evropském kontinentě dominovalo Rusko.

Na kongresu nebyly uspokojeny ambice italského a německého nacionálního hnutí na sjednocení obou zemí.

Úprava pravidla diplomatických styků, která se postupně rozvinula až do dnešní podoby.

Období koncertu velmocí – 1815 – 1856/1871

Je možné rozdělit na dvě období – do Krymské války a po Krymské válce do sjednocení Německa (1871).

1815 – 1856 – vrchol koncertu velmocí.

Aktéři – relativně malý počet států, několik málo desítek, který ale roste kvůli dekolonizaci v Jižní Americe. Většina z nich ale nadále pochází z Evropy.

Prosazují se nacionalistické a liberální myšlenky, ale státy nejsou ideologicky rozděleny, protože k těmto procesům dochází různým tempem všude.

Stratifikace – multipolární struktura s pěti velmocemi a upadající Osmanskou říší.

V poslední třetině do systému vstupují neevropské mocnosti – USA a Japonsko.

Vzorce interakcí – válka je existujícím, avšak výjimečným jevem. Války mezi velmocemi jsou řídké. Cena války se zvyšuje kvůli industrializaci. Aktéři se propojují, zvyšuje se ekonomická interdependece.

Profesionalizuje se diplomacie, která řeší hlavní sporné body.

Pravidla – řízený systém rovnováhy moci, velká role kongresů velmocí svolávaných ad hoc k řešení problémů.

Koncert velmocí – Svatá aliance

Roku 1815 dochází ke vzniku spojení mezi ruským carem Alexandrem I., pruským králem Fridrichem Vilémem III. a rakouským císařem Františkem I.

Tuto svou společnou politiku usilující o udržení stávajícího pořádku ratifikovali ve smlouvě o **Svaté alianci v Paříži dne 26. září 1815.**

K alianci postupně přistoupili všichni evropští křesťanští vládcí kromě krále Jiřího V. (král Spojeného království) a papeže.

Svaté aliance - metternichovský systém – vliv kancléře Metternicha.

Jeho politiku můžeme charakterizovat jako snahu o udržení statu quo.

Metternich chápal stát jako nadřazený národům a úlohou panovníka bylo sjednotit různorodost národů, ze kterých se stát skládal.

Proto potíral všechna národní hnutí a liberální hnutí.

Společné zájmy generované společnou ideologií.

Svatá aliance - rozklad

Jako strážce nového evropského pořádku uskutečnil kníže Metternich se svolením a s pomocí ostatních panovníků trestné výpravy za účelem rychlého pokoření revoluce na Apeninském pol. a ve Šp.

Metternich - inicioval i následné kongresy koalice v Cáchách (1818), Opavě (1820), Lublani (1821) a Veroně (1822) - formulovat jejich společné stanovisko.

Zde se také projevil velmocenské rozpory mezi jednotlivými členy aliance, zejména VB a Ruskem.

Roku 1822 se SA začala rozkládat - neúspěch Svaté aliance vůči národním povstáním v Latinské Americe a otevřený britský odpor.

Solidarita antiliberální sil ještě projevila v době maďarské revoluce let 1848/49, kdy v červnu 1849 do Uher vpadla ruská vojska a pomohla Vídni potlačit povstání

Svatá aliance definitivně zanikla v průběhu Krymské války.

Rozklad koncertu velmocí 1871 - 1914

V první třetině 19. století vznikají také první mezinárodní organizace (hlavně ve vztahu k říční plavbě) a dále ke komunikacím (Mezinárodní poštovní unie a Mezinárodní telegrafická unie). **Revoluce v komunikaci byla nesená paroplavbou, železnicí a telegrafem.**

K další revoluční proměně systému dochází v 19. století, systém se šíří do celého světa – koloniální impéria a revoluce v komunikaci.

Internacionalizace systému a jeho šíření do celého světa byla řízena kongresy Berlínským kongresem roku 1877 - 1878 a Berlínskou konferencí 1884 – 1885.

Mezinárodní systém byl založen na státech jako hlavních aktérech, kongresové diplomacii a koncertu velmocí. Základní funkční princip - udržování rovnováhy moci mezi velmocemi, za určitých okolností i prostřednictvím války.

Po Krymské válce se posiluje polarizace, v poslední třetině se začínají formovat Trojspolek a Dohoda.

Už se objevují zárodky budoucích aliančních bloků v první světové válce – Trojspolku (1882) a Trojdohody (1907) – **rozklad koncertu velmocí.**

Rakousko-italský antagonismus u Trojspolku, britsko-ruský u Dohody.

Velká válka alias 1. světová válka

Válečné cíle Trojspolku

Německo – světová mocnost, motorem byl nacionalismus – **revizionistická mocnost.**

Rakousko-Uhersko, Osmanská říše – zabránit rozpadu říší, přežít - **zachovat status quo.**

Válečné cíle Dohody

Francie – získat zpět Alsasko - **revizionistická mocnost.**

Rusko – zvýšit vliv na Balkáně a v Osmanské říši (rozbít ji) – **revizionistická mocnost.**

VB – **zachovat status quo.**

Itálie – získat teritorií na Jadranu a ve Středomoří – **revizionistická mocnost.**

Bezprostřední příčinou: Balkán – na počátku 20. století – oblast střetu zájmů všech mocností.

Rozbuška: atentát na rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este se uskutečnil se 28. června 1914 v Sarajevu

Rozsah nadcházejícího konfliktu si málo kdo uvědomoval.

Příčiny: a) nacionalismus jako převládající ideologie aktérů a b) aktéři jsou moderní industriální státy schopné mobilizovat bezprecedentní společenské zdroje pro válku.

Kolektivní bezpečnost

Velká válka – zrod kolektivní bezpečnosti

Válečné cíle USA - leden 1918 americký prezident **W. Wilson – 14 bodů**

Osm povinných bodů:

Otevřená diplomacie, svoboda námořní plavby, všeobecné odzbrojení, odstranění obchodních překážek, nestranné urovnání koloniálních nároků, obnovení Belgie, stažení vojsk z ruského území a zřízení Společnosti národů (SN).

Šest nepovinných bodů:

Navrácení Alsaska-Lotrinska, autonomie pro menšiny v Rakousku-Uhersku a v Osmanské říši, úprava hranic Itálie, stažení vojsk z Balkánu, mezinárodní statut Dardanel a vytvoření nezávislého Polska, které by mělo přístup k moři.

Wilsonovým lékem na rozpory ve světě vedoucí k válce byla kolektivní bezpečnost, demokratizace mezinárodních vztahů a volný obchod.

Předpoklady ke vzniku Společnosti národů – 1919.

Krátké 20. století

Eric Hobsbawm (britský marxista) – **20. st. začalo 1. sv. válkou a končí rozpadem bipolárního systému 1989 – 1990.**

Teze o krátkém 20. století.

Po roce 1918 končí éra evropské světové politiky.

Restrukturalizace systému států - konec řady mnohonárodních monarchií a zapojení středně velkých států do světového dění (Španělsko, Řecko, Rumunsko, Švédsko atd.)

Masová společnost.

Velká hospodářská krize – 1929, podmínky pro nástup nacismu v Německu.

Prohlubování vzájemné závislosti – interdependence.

Roste popularita totalitární ideologií - produkt 1. světové války.

Internacionální socialismus (komunismus) – bolševické Rusko (1917, 1922 – vznik SSSR), fašismus – Itálie (1922) a nacionální socialismus (1933) – Německo.

Jde o agresivní revizionistické mocnosti usilující o různé formy kolektivismu.

Versailleský systém – 1919-1940

Versailleský systém - červen 1919 – Versailles, Paříž, Francie – již nikdy válku.

Zárukou toho se měl stát Versailleský systém navazujících mírových dohod (Trianon, Saint Germain, Sevres, Rapalo).

Omezení Německa územně i z hlediska vyzbrojování.

Podpurným prvkem Versailleského systému: Malá dohoda – na východě německých hranic, jako spojení Československa, Rumunska a Jugoslávie.

Cíl: izolovat Německo a držet jej dlouhodobě mimo – selhalo už ve 20. letech – Locarno 1926.

Společnost národů – Ženeva

Nadnárodní organizace - pečovat o mír. Měla velké příznivce – Francie a Československo, ale také odpůrce – USA (nevstoupili do ní).

Pokus o zakomponování revolučního prvku do mezinárodního systému, který by eliminoval jeho vrozenou anarchickou povahu.

Selhal – 1939 (německo-sovětský útok na Polsko) a 1940 sovětský útok na Finsko – faktický konec SN. Formálně rozpuštěna 1946.

Mezinárodní systém studené války – 1946/47-1990/91 I.

2. světová válka – další významný předěl v systému.

Akteři – hlavní aktérem je nadále stát, ztrácí se europocentrická orientace systému – dekolonizace – desítky nových států.

Vzniká globální mezinárodní systém. Různé typy států v systému – **moderní, postmoderní, postkoloniální.**

Dalším fenoménem byla dekolonizace, nezačíná po 2. světové válce, časově i teritoriálně diverzifikovaný proces. Např. dekolonizace JA je otázkou 19. st., kdy je souběžně kolonizována Afrika.

Zvětšování role nevládních aktérů – velkých korporací, nevládních organizací a nát.sk.

Stratifikace - tradiční mocnosti končí jako mocnosti prvního řádu (VB, Francie, Německo, Itálie)

Bipolární konfrontace založená na sporu mezi liberalismem (symbol USA) a komunismem (symbol SSSR) – ovládla systém – **studená válka. Hlavní světová centra moci se definitivně přesunují mimo Evropu.**

Snahy o zformování alternativních mocenských center – **1955 – Bandung – Hnutí nezúčastněných.**

Mezinárodní systém studené války – 1946/47-1990/91 II.

Typy interakcí - přes studenou válku kooperace převládá a to i mezi znepřátelenými supervelmocemi. **Opět pokus o překonání anarchické povahy mezinárodního systému – založení OSN v roce 1945.**

Jaderné zbraně blokují řešení problému tradiční formou – válkou. Války mimo bipolární konfrontaci, část zástupných, část nikoli (arabsko-izraelské).

Nárůst transnacionálních vztahů.

Prohlubování ekonomické interdependece – mimo státy založené na aplikaci marxismu.

Nárůst diplomacie a počtu platform pro řešení konfliktů a problémů.

Konec konfrontace kvůli vnitřnímu zhroucení sovětského bloku – problém interpretace.

Kdo zvítězil?

Z ekonomického úhlu pohledu sovětský blok nikdy nepatřil mezi hlavní ekonomická centra – USA, západní Evropa a Japonsko (obecně jihovýchodní Asie od 80. let.)

Huntington – střet civilizací versus Fukujama – vítězství liberální ideologie.

Literatura

Kissinger, H. (1996): Umění diplomacie. Praha: Prostor

Kennedy, P. 1996. Vzestup a pád velmocí. Ekonomické proměny a vojenské konflikty v letech 1500–2000. Praha: NLN.

Krejčí, O. 1997. Mezinárodní politika.

Sorensen, G . 2005. Stát a mezinárodní vztahy.

Veselý, Z. 2007. Dějiny mezinárodní politiky